

ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΤΑΣΣΟΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

2
1905

ΦΩΤΟΤΥΠΙΚΗ ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ * 1969 * RÉIMPRESSION ANASTATIQUE

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΒΑΣ. Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ



ÉDITIONS

BAS. N. GRÉGORIADÈS

Ε.Υ.Δ της Κ.Υ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΝ
ΠΕΡΙ ΙΑΡΥΣΕΩΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
ΕΝ ΦΛΩΡΕΝΤΙΑ ΤΩ 1551.

Ἐν τῷ δημοσίῳ ἀρχεῖῳ τῆς Φλωρεντίας (Archivio di Stato)
ἐν τῷ τμήματι τῶν ἀρχείων del Bigallo ἀρ. 618 (N° interno 19)
εὑρον τὸ ἔαρ 1903 τὸ ἐξῆς ἰταλιστὶ συντεταγμένον ἔγγραφον·

Sia noto et manifesto a chi vedrà la presente scritta come havendo el Magnifico M. Giovanni di M. Piero Vergetio di Candia portato in Firenze un saggio et mostra di belle lettere greche non più viste per stampare libri et volendo le infra-scritte parti per comune utilità et per servizio delle stampe dello Illmo et Excellmo Sor Duca di Fiorenza exercitate al presente per maestro Lorenzo Torrentino fare ridurre le dette lettere in perfettione di polzoni et matre da poterne formare di mano in mano le stampe opportune. Per questo il detto M. Giovanni è convenuto et conviene con il Magnifico M. Lelio Torelli Auditore et primo secretario del prefato Illmo et Excellmo Sor Duca et convenendo li promette di fare et curare con effetto che M. Giovanni Honorio da Otranto scrittore greco et maestro Natale Venetiano intagliatore habitanti in Roma in termine di mesi XV da chalende di Aprile proximo fabricheranno et haveranno fabricato a tutte loro spese et fatiche Mille polzoni di acciaio et mille matre di rame aiustate di dette lettere secondo il detto saggio et mostra overo campione che ne lascia appresso a detto M. Lelio promettendo che saranno più tosto

Ε. Ε. Δ. Δ. Ν. Σ. Τ. Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

migliori che peggiori di detto campione et che cominceranno a lavorare il detto mese di Aprile proximo continuando di mano in mano et durante detto tempo non lavoreranno di lettere greche per alcuna altra persona nè faranno lavorare finchè non sieno finiti detti mille polzoni et mille matre et secondo che ne verranno facendo le consegneranno in mano a detto M. Giovanni Vergetio a suo piacimento et satisfatione. Il quale le verrà mandando di mano in mano a detto Magnifico M. Lelio insino al numero sopradetto. Il quale Magnifico M. Lelio promette a detto M. Giovanni Vergetio per principio di pagamento et parto di prezzo di detti polzoni et matre dare et pagare al presente in Roma a detti M. Giovanni Honorio et M. Natale Venetiano 300 scudi di iuli X l'uno et poi mese per mese cominciato che havranno a lavorare scudi cinquanta simili al fine di ogni mese fino alla somma di scudi Mille simili computati detti scudi 300. Dichiarando d'accordo il prezzo del tutto et di tutti detti polzoni et matre ridotti a perfettione ad arbitrio et piacimento di detto M. Giovanni Vergetio et mandati in mano del detto Magnifico M. Lelio dovere essere scudi duomilia simili in tutto. El resto de quali cioè altri mille scudi simili detto M. Giovanni promette che detti maestri di Roma si contenteranno et obliheranno mettere o lasciare nella compagnia che si haverà a creare per stampare libri greci con dette lettere in detta città di Firenze, nella qual compagnia habbino a essere ricevuti per partecipare a lira et soldo con haltri compagni di essa compagnia.

Item convennero che detti M. Giovanni Honorio et Natale o alcuni di loro mai per tempo alcuno non possino o debbino lavorare o far lavorare o contrattare dette lettere o simili o migliori o più belle senza licentia o consenso di detto M. Lelio o di detta compagnia o cessionarii di essa nè fare in alcun modo che pervenghino in mano di altri dette lettere o simili o migliori senza detta licenzia o consenso et d'altra banda che detta compagnia o cessionarii di essa non possino fare partito alcuno di dette lettere senza consenso di detti M.

Giovanni Honorio et M. Natale o loro cessionarii mediante il qual partito le dette lettere havessero a uscire di detta città di Firenze o della detta compagnia da farsi et che così detti M. Giovanni Honorio et M. Natale et ciascuno di loro in tutto si habbino a obligare per instrumento in forma camere all' osservanza del contenuto della presente scritta. Il detto M. Giovanni Vergetio per loro fideiussore in simile forma et per ciò osservare dette parti obligono se et loro heredi et beni presenti et futuri alla pena di scudi mille simili da aplicarsi alla parte osservante et rifacimento di ogni danno et interesse che seguire ne potesse et sotto la medesima pena habbia a farsi l' obbligo sopradetto in Roma sottomettendosi in ogni luogo dove ragione si tenessi renuntiando ad ogni privilegio et legge che per loro facesse. Et io Piero di Soldo notaio Fiorentino non come notaio ma come privata persona a prieghi delle dette parti ho fatto la presente scritta di mia propria mano questo dì X dì Marzo M. D. LI in Firenze, alla quale le detti parti si sottoscriveranno di loro mano.

Io Lelio Torelli affermo et prometto quanto di sopra et in fede ho sotto scritto di mia mano questo dì sopra detto. Io Giovanni Vergetio di M. Piero di Candia affermo et prometto quanto di sopra et in fede ho sotto scritto di mia mano questo dì sopra detto.

Τὸ συμφωνητικὸν τοῦτο ἐγράφη τῇ 10 Μαρτίου 1551 ἰδιοχείρως ὑπὸ τοῦ Πέτρου δι Soldo, συμβολαιογράφου Φλωρεντίας, ἐνεργοῦντος οὐχὶ ὑπὸ τὴν ιδιότητα ταύτην, ἀλλὰ κατὰ παράκλησιν τῶν συμβαλλομένων, οἵτινες καὶ συνυπέγραψαν αὐτό. Ἦσαν δὲ οὗτοι ἐξ ἐνὸς μὲν ὁ Ἰωάννης Vergetio υἱὸς Πέτρου ἐκ Κρήτης, ἐξ ἑτέρου δὲ ὁ Λαίλιος Τορέλλης, πρῶτος γραμματεὺς τοῦ μεγάλου δούκῃ τῆς Τοσκάνης, δεστis ἦτο τότε Κοσμάς Α' ὁ ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Μεδίκων. Συνεφωνήθησαν δὲ μεταξὺ αὐτῶν τὰ ἐξῆς. Ὁ Vergetio εἶχε φέρει εἰς Φλωρεντίαν δείγματα ἑλληνικῶν γραμμάτων ὠραιότητος πρωτοφανοῦς. Ὁ

δὲ Λαίλιος χάριν εἰσαγωγῆς τῶν στοιχείων τούτων εἰς τὸ δου-
κικὸν τυπογραφεῖον τὸ διευθυνόμενον ἐν τῷ τότε χρόνῳ ὑπὸ
τοῦ Λαυρεντίου Γαρρεντίνου ἀνέλαβεν, ὅπως οἱ ἐν Ῥώμῃ δια-
μένοντες Ἰωάννης Ὀνώριος da Otranto καὶ ὁ χαράκτης Νατάλις
Βενετσιᾶνος κατασκευάσωσιν ἐντὸς δεκαπέντε μηνῶν ἀπὸ τοῦ
Ἀπριλίου 1551 χιλίους χαλυδόνους χαρακτήρας (polzoni) καὶ
χιλιάς μητρὰς χαλκᾶς τῶν στοιχείων ἐκείνων κατὰ τὰ δεί-
γματα τοῦ Vergetio. Ὑπεχρεοῦντο δὲ οἱ χαρακταὶ ἐκεῖνοι κατὰ
τὸν δεκαπεντάμηνον ἐκεῖνον χρόνον καὶ πρὸ τῆς ἀποπερατώ-
σεως τῆς παραδόσεως νὰ μὴ παρασκευάσωσι δι' οἰονδήποτε ἄλ-
λον στοιχεῖα ἑλληνικά. Τὰ δὲ ὑπ' αὐτῶν κατὰ τὰ ὑποδείγματα
τοῦ Vergetio κατασκευαζόμενα ἔμελλον καθ' ὅσον κατεσκευά-
ζοντο νὰ παραδίδωνται εἰς αὐτὸν καὶ μετὰ τὴν ἐπιθεώρησιν καὶ
ἐξέλεξιν αὐτῶν νὰ μεταβιβάζωνται εἰς τὸν Λαίλιον μέχρι συμ-
πληρώσεως τοῦ ὄλου ποσοῦ. Ὁ δὲ Λαίλιος ὑπισχνεῖται εἰς τὸν
Vergetio πρὸς ἑναρξιν τοῦ ἔργου καὶ ὡς μέρος τοῦ τιμήματος
τῶν χαρακτήρων καὶ τῶν μητρῶν νὰ πληρώτῃ ἐν Ῥώμῃ εἰς
τοὺς δύο χαρακτας τριακόσια σκούδα, ἔπειτα δὲ ἀνὰ πενήκοντα
κατὰ τὸ τέλος ἐκάστου μηνὸς μέχρι συμπληρώσεως χιλίων
σκουδῶν. Ἀλλὰ μετὰ τὴν τελείαν παράδοσιν θὰ παρείχοντο
εἰς τοὺς κατασκευαστὰς ἕτερα χιλία σκούδα, ἅτινα οὗτοι ὑπι-
σχοῦντο εἰς τὸν Vergetio νὰ καταθέσωσιν εἰς ἐταιρείαν ἰδρυθη-
σομένην πρὸς ἐκτύπωσιν ἑλληνικῶν βιβλίων ἐν Φλωρεντία διὰ
τῶν τυπογραφικῶν ἐκείνων στοιχείων. Τῆς δ' ἐταιρείας ταύτης
ἤθελον μετέχει καὶ οἱ κατασκευασταὶ ἐπὶ μισθῷ μετ' ἄλλων
συντρόφων. Καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης Ὀνώριος καὶ ὁ Νατάλις ὑπε-
χρεοῦντο ἐπὶ ποινικῇ ρήτρᾳ χιλίων σκούδων εἰς μηδεμίαν νὰ
προβῶσι κατασκευὴν ἄλλων ὁμοίων, καλλιτέρων ἢ ὠραιότε-
ρων ἑλληνικῶν στοιχείων καὶ εἰς μηδεμίαν μεσολάβησιν πρὸς
ἀπόκτησιν τοιούτων ὑπ' ἄλλων ἀνευ τῆς συναίνεσεως τοῦ Λαι-
λίου ἢ τῆς ἐταιρείας· ἀλλὰ καὶ ἡ ἐταιρεία ἀνελάμβανεν ἐπὶ τῇ
αὐτῇ ποινικῇ ρήτρᾳ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ μεταδώσῃ εἰς τινὰ

τοιαῦτα στοιχεία ἄνευ τῆς συναίνεσεως τοῦ Ὀνωρίου καὶ τοῦ Νατάλι.

Καὶ τοιοῦτο μὲν ἐν ὀλίγοις τὸ συμβόλαιον. Ἄλλ' ἐξετάσωμεν ἀκριδέστερον τὰ κατ' αὐτό. Καὶ πρῶτον τίς ἦτο ὁ ἐκ Κρήτης Ἰωάννης Βεργέλιος; Οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν αὐτοῦ ὄνομα ἦτο Βεργίτζης, ἐξευγενισθὲν εἰς Βεργίχιος ἢ Βεργήχιος. Γνωστότατος δὲ εἶνε ὁ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρων κρητικὸς οἶκος, ὃν ὁ Κρῆς Μαρῖνος Τζάνες Μπουνιαλῆς ἔτασεν εἰς τοὺς πρωτεύοντας τῆς νήσου, ὧν τὴν ἀναγραφὴν ἐπεράτουνε διὰ τοῦ στίχου

Βαροῦχοι καὶ Βεργίτζιδες. Λαμπάρδοι, Πατελάροι ¹.

Εἰς τὸν οἶκον τοῦτον ἀνήκεν ὁ ἐπιφανὴς καλλιγράφος Ἄγγελος ὁ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φραγκίσκου τοῦ Α' διορισθεὶς ἐπιμελητὴς τῶν ἑλληνικῶν βιβλίων τῆς βασιλικῆς βιβλιοθήκης, διατελέσας δὲ τοιοῦτος μέχρι τοῦ θανάτου, συμβάντος πιθανῶς βραχὺν χρόνον μετὰ τὸ 1568 ². Ὑπῆρξε δὲ γονιμώτατος βιβλιογράφος, καλλιγραφῆσας πλεῖστα ὄσα χειρόγραφα, ὧν ἐνενήκοντα μὲν καὶ τρία ἀπόκεινται νῦν ἐν τῇ Ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων, εἴκοσι τέσσαρα δὲ ἄλλα ἐν ἄλλαις βιβλιοθήκαις ³.

Πλὴν δὲ τοῦ Ἀγγέλου Βεργηκίου μνημονεύονται ἀνώνυμός

¹ Φιλονεικία τοῦ Χάνδακος καὶ τοῦ Ρεθύμνου (μετὰ τὴν Διήγησιν διὰ στίχων τοῦ θειοῦ πολέμου τοῦ ἐν τῇ νήσῳ Κρήτῃ γενομένου. Ἐν Βενετίᾳ 1681) σ. 443. Ἠρβλ. *Legrand* Bibliographie Hellénique aux XV^e et XVI^e siècles. Τόμ. Α' σ. 245. - Τοῦ αὐτοῦ Bibliographie Hellénique... au dix-septième siècle. Τόμ. Β' σ. 397. Ἠρβλ. αὐτόθι σ. 398 καὶ *Βεργίτζη τὸν Γεώργιον*, ὀνόμαζον τοῦ παλαιότερου.

² Ἴδε περὶ τοῦ Ἀγγέλου Βεργηκίου *Σ. Κ. Οἰκονόμου* ἐν Πανδοίῳ. Τόμ. ΙΖ' (1867) σ. 356 κ. ἑ. - *Σάθα* Νεοελληνικὴ φιλολογία σ. 153 κ. ἑ. - *Legrand* ἰνθ' ἄν. σ. CLXLV κ. ἑ. - *Omont* Fac-similés de manuscrits Grecs des XV et XVI siècles. Ἐν Παρισίῳ, 1887 σ. 9 ἄρ. 2 καὶ Πίν. 2. - *Δ[άμπρον]* ἐν Ἐγκυκλοπαιδικῷ Λεξικῷ ἐκδομένῳ ἐπιμελείᾳ *N. Γ. Πολίτου* Τόμ. Β' σ. 826.

³ Ἴδε τὴν ὑπὸ τοῦ *Omont* συντεταγμένην ἀναγραφὴν τῶν κωδίκων τούτων παρὰ τῷ *Legrand* ἰνθ' ἄν. Τόμ. Α' σ. CLXXV ἐν σημ. 3.

τις αὐτοῦ θυγάτηρ, διακοσμήσασα ζωγραφικῶς πολλὰ τῶν ὑπὸ τοῦ πατρὸς καλλιγραφηθέντων χειρογράφων¹ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Νικόλαος, μεταναστεύσας εἰς Γαλλίαν ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ, καλλιγράφος καὶ συνθέτης γαλλικῶν ποιημάτων, οὐ ἐν καὶ μόνον φαίνεται περισωθὲν εἰς ἡμᾶς ἀπόγραφον, ὁ Ἑσκουριάλειος κώδιξ ψ-IV. 9².

Συγγενὴς δὲ τοῦ Ἀγγέλου Βεργηκίου ὑπῆρξε πιθανῶς ὁ Γεώργιος. Εἶνε δὲ οὗτος γνωστὸς ὡς βιβλιογράφος κώδικος περιέχοντος Μιχαὴλ Λυγίζου ἐξήγησιν εἰς τὸν Θουκυδίδην καὶ ἀποκειμένου ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Δουβλίνου³, ἀλλὰ καὶ ἔκ τινος Ἰησαυροῦ⁴, περὶ οὗ δὲν γινώσκομέν τι πλείοτερον.

Πλὴν δ' αὐτῶν γνωστὸς εἶνε εἰς ἡμᾶς καὶ ὁ Πέτρος Βεργήκιος, καλλιγράφος μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1544 καὶ 1559, γράψας ἐν Παρισίοις ὡς τὸ πλείστον, ἐν ἧ πόλει καὶ αὐτὸς διέτριψε, διάφορα ἑλληνικὰ χειρόγραφα, ὧν ἑπτὰ μὲν ἀπόκεινται νῦν ἐν τῇ Ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων, ἐν δ' ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Ὀπλοθήκης (Arsenal). ἐν δ' ἑνατον εἶνε ὁ ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Βρεττανικοῦ μουσείου κώδιξ Bugneianus 104. Ἦτο δὲ οὗτος ἀνεψιὸς τοῦ Ἀγγέλου⁵. Τέλος δ' ἔχομεν μνημονευόμενον καὶ Ἰωάννην Βεργήκιον, γράψαντα ἰταλιστὶ καθολικὴν

¹ *Legrand* ἐνθ' ἀν. σ. CLXXXIII.

² *Legrand* ἐνθ' ἀν. σ. CLXXXIII, x. ε.

³ *Bernard* Catalogi librorum manuscriptorum Angliae et Hiberniae. Ἐν Ὁξωνίῳ. 1697. Τόμ. Β' μέρ. 5' παρὰ *Fabricius* Bibliotheca Graeca ἐκδ. *Harles* Τόμ. ΙΑ' σ. 701.

⁴ Ἐν τῷ Βαροκικῷ κώδικι 19 τῆς ἐν Ὁξωνίῳ Βοδλημιανῆς βιβλιοθήκης εὑρηται χειρὶ πιθανῶς τοῦ Ἀνδρέου Δόνου τό σημεῖωμα τότε: . . . καὶ ἐκεῖ ἐστὶν ἐτι καὶ εἰς τὸν Ἰησαυρὸν τοῦ κυρίου Γεωργίου τοῦ Βεργηκίου κτλ. *Coze* Catalogi codicum manuscriptorum Bibliothecae Bodleianae Μέρ. Α' σ. 28. Πρὸς *Spyr. P. Lambros* Byzantinische Desiderata ἐν τῇ Byzantinische Zeitschrift. Τόμ. 7' (1897) σ. 567 σημ. 2.

⁵ *Omont* Fac-similés de manuscrits Grecs des XV^e et XVI^e siècles σ. 15 αρ. 46 καὶ Π ν. 46. - Τοῦ αὐτοῦ Inventaire sommaire des manuscrits Grecs de la Bibliothèque Nationale. Ἐν Παρισίοις. 1838. Τόμ. Α' Introduction σ. XLVIII ἐν λ. *Pierre Vergèce*.

ιστορίαν τῆς Κρήτης ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ 1597 ἐν βιβλίοις δεκαεπτὰ ¹.

Ὁ δὲ ἡμέτερος Ἰωάννης ὁ υἱὸς Πέτρου εἶχε πιθανώτατα πατέρ' αὐτὸν ἐκείνον τὸν ἐν Παρισίοις διατρίψαντα καλλιγράφον Πέτρον τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Ἀγγέλου καὶ ἦτο κατὰ ταῦτα μικρὸς ἀνεψιὸς τούτου. Οὐκ ἀπιθάνως δὲ ἦτο αὐτὸς ὁ γράψας τὴν ἱστορίαν τῆς Κρήτης. Ἄν δ' ἡ εἰκασία ἡμῶν αὕτη τυγχάνῃ τοῦ ὀρθοῦ, πρέπει νάποδεχθῶμεν, ὅτι τῷ μὲν 1551, ὅτε συνεβιάλλετο ἐν Φλωρεντίᾳ μετὰ τοῦ Λαιλίου Τορέλλη, ἦτο νεαρὸς, τὴν δὲ μέχρι τοῦ 1597 καθικνουμένην ἱστορίαν τῆς Κρήτης ἔγραψεν ἐν γήρατι βαθεῖ.

Ἀνῆκε δ' ὅπωςδῆποτε ὁ Ἰωάννης Βεργήκιος εἰς τὸν περιώχουμον ἐκείνον ἐπὶ καλλιγραφίᾳ κρητικὸν οἶκον, οὗ ἐπιφανέστατος ἀντιπρόσωπος εἶνε ὁ Ἀγγελος. Τοσαύτη δὲ ἦτο ἡ δεινότης τοῦ Ἀγγέλου Βεργηκίου περὶ τὴν καλλιγραφίαν, ὥστε ὑπῆρξαν, ὡς γνωστὸν, οἱ ὑπολαβόντες, ὅτι ἡ γαλλικὴ παροιμία *être comme un ange* προῆλθεν ἐκ τῆς καλλιγραφικῆς φήμης αὐτοῦ ². Ἄλλ' ἡ παρερμηνεία αὕτη ἐξηλέγχθη πεπλανημένη ³. Οὐχ ἦττον δὲ τοῦ Ἀγγέλου δεινοὶ περὶ τὴν καλλιγραφίαν ὑπῆρξαν ὁ υἱὸς Νικόλαος καὶ ὁ ἀνεψιὸς Πέτρος.

Περὶ δὲ τοῦ Ἰωάννου δὲν ἔχομέν που περισωθεῖσαν μαρτυρίαν, ὅτι ἦτο ἐνάμιλλος τοῦ μεγάλου θείου Ἀγγέλου, τοῦ θείου Νικολάου καὶ τοῦ πατρὸς Πέτρου περὶ τὸ καλλιγραφεῖν· ἀλλὰ δὲν εἶνε καθ' ἑαυτὸ ἀπίθανον τὸ πρᾶγμα, ἀφ' οὗ τὴν καλλιγραφικὴν εὐδοκίμησιν βλέπομεν παραδιδομένην ἐν τῷ οἴκῳ ἐκείνῳ ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱόν. Οὕτω δὴ τὰ ἐν τῷ συμβολαίῳ τῆς Φλωρεντίας μαρτυρούμενα περὶ τοῦ Ἰωάννου Βεργηκίου

¹ Ἀπόστολος Ζῆνος παρὰ τῷ *Antonio de Torres y Riberta* *Cretae* περιπλῆξ. Ἐν Βενετίᾳ. 1805 σ. 9. Πρβλ. Σ. Οἰκονόμον ἐνθ' ἀν. σ. 357 σημ. α.

² *Magasin pittoresque* 1840 σ. 104. Πρβλ. Πανδώρας Τόμ. 12' (1867) σ. 288 καὶ 356.

³ *Legrand* ἐνθ' ἀν. σ. CLXXXIII. *Δ[άμπρος]* ἐν Ἐγκυκλοπαιδικῷ Λεξικῷ σ. 826.

γηκίου havendo . . . portato in Firenze un saggio et mostra di belle lettere greche non più viste per stampare libri δὲν παρέχουσι δυσκολίαν πρὸς ἐρμηνείαν. Ἦσαν δὴλον ὅτι τὰ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Βεργηκίου ἐπιδειχθέντα εἰς τὸν Τορέλλην δοκίμια ἑλληνικῶν γραμμάτων πιθανώτατα ἰδιόγραφ' αὐτοῦ, ἢ, ἂν μὴ αὐτόχρημα ἴδια αὐτοῦ, δείγματα τῆς γραφῆς τοῦ Ἀγγέλου ἢ τοῦ πατρὸς Πέτρου ¹.

Ἰδὼν δὲ τὰ τοιαῦτα γράμματα ὁ Τορέλλης εἰκὸς ἦτο νὰ καταληφθῇ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ θαυμασμοῦ, ὅστις μετὰ τρία ἔτη ἤγε τὸ ἐν Παρισίοις βασιλικὸν τυπογραφεῖον τοῦ Ἀδριανοῦ Τουρνέβου εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀγγέλου Βεργηκίου ἔκδοσιν τοῦ ψευδεπιγράφου βιβλίου Ἑρμοῦ τοῦ Τρισμεγίστου Ποιμάνδρα. Ἀσκληπιοῦ ὄροι πρὸς Ἀμμονα βασιλέα. Τοῦ βιβλίου τούτου τὸ ἑλληνικὸν μέρος ἐξετυπώθη διὰ στοιχείων χαραχθέντων ὑπὸ τοῦ Γάλλου χαρακτοῦ Κλαυδίου Garamond κατὰ τὸ πρότυπον τῆς γραφῆς τοῦ Ἀγγέλου Βεργηκίου ².

Τοῦτ' αὐτὸ δὲ τὸ ἐπιτευχθὲν ἐν Παρισίοις τῷ 1554, ἢ ἐκτύπωσις ἑλληνικῶν βιβλίων διὰ στοιχείων χαραχθέντων κατ' ἀπομίμησιν τῆς γραφῆς τῶν Βεργηκίων, ἐσκοπεῖτο νὰ γείνη ἤδη πρότερον ἐν Φλωρεντία, ὡς συνάγεται ἐκ τοῦ συμβολαίου τοῦ 1551. Τὸ δ' ἔργον τῆς χαραξέως τῶν στοιχείων τὸ ἐπιτελεσθὲν ἐν Παρισίοις ὑπὸ τοῦ Garamond ἔμελλον νὰ ἀλλάξωσιν ἐν Ῥώμῃ χάριν τῆς ἐν Φλωρεντία ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ πρώτου γραμματέως τοῦ μεγάλου δούκους μελετωμένης ἐπιχειρήσεως ὁ Νατάλις Βενετσιάνος καὶ ὁ Ἰωάννης Ὀνώριος δὲ Οἰρανίο. Καὶ περὶ ἐκείνου μὲν δὲν πρόκειται ἐνταῦθα, ὁμολογῶ δὲ ὅτι οὐδ' ἠρεύνησα, ἂν εἶνε καὶ ἄλλοθεν γνωστός. Ἄλλως δ' ἔχει τὸ πρᾶγμα περὶ τοῦ δευτέρου, ὅστις ῥητῶς ὁμολογεῖται ἐν τῷ συμβολαίῳ Ἑλληνας scrittore, ἦτοι συγγραφεὺς ἢ καὶ ἀπλῶς

¹ Τῆς μὲν γραφῆς τοῦ Ἀγγέλου ἐκ χειρογράφου δείγμα ἴδιον παρὰ τῷ Omont Facsimilés κτλ. ἐν Πίνακι 2, τῆς δὲ τοῦ Πέτρου αὐτόθι ἐν Πίνακι 46.

² Legrand ἴδ' ἂν. σ. CLXXIX καὶ σ. 291 κ. ἑ. Ἴδε παρὰ τῷ Legrand αὐτόθι σ. CLXXXII καὶ πανομοιότυπον τῶν χαρακτήρων τούτων.

βιβλιογράφος. Πράγματι δὲ γνωστικὸν τοῦτον ὡς Ἑλληνα ἀντιγραφέα κωδίκων. Καὶ ἑλληνιστὶ μὲν ἐκαλεῖτο Ἰωάννης Ἰδρουντίνος, λατινιστὶ δὲ φέρεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ Iohannes Honorius Graecus ἢ Hydruntinus, ἰταλιστὶ δὲ Giovanni Onorio. Σώζονται δὲ χειρόγραφα ἑλληνικὰ ὑπ' αὐτοῦ γραφέντα ἐν τε Ῥώμῃ, ἐν ἣ βλάπομεν αὐτὸν διαβιῶντα καὶ ἐργαζόμενον χάριν τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1535 καὶ 1550, καὶ ἐν Παρισίοις, ὅπου ἡ Ἐθνικὴ βιβλιοθήκη κτήσεται εἰκοσιθύο κώδικας ὑπ' αὐτοῦ γραφέντας, ἴσως δὲ καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἀλλὰ τίς ὑπῆρξεν ἡ ἔκβασις τῶν διὰ τοῦ συμβολαίου συμφωνηθέντων; Ἐχαράχθησαν αἱ μῆτραι καὶ τὰ στοιχεῖα; Ἰδρύθη ἡ ἐταιρεία πρὸς ἐκτύπωσιν ἑλληνικῶν βιβλίων ἐν Φλωρεντία, καὶ ἐξεδόθησαν τοιαῦτα; Κατὰ φιλικὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ ἐν Φλωρεντία μελετητοῦ τῆς ἱστορίας τῆς τυπογραφίας ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας Γ. de Marinis δὲν παρουσιάζονται ἵχνη ἐκτελέσεως τῶν διὰ τοῦ συμβολαίου ὁμολογηθέντων. Ἄξιον δὲ λόγου εἶνε, ὅτι ὁ ἴδιαν συγγραφήν περὶ τοῦ Λαυλίου Τορέλλη γράψας Ἰταλὸς Manni², καίπερ ἱκανὸν ποιούμενος λόγον περὶ σχέσεων αὐτοῦ πρὸς ἐπιφανεῖς λογίους, οὐδαμοῦ μνημονεύει τοῦ Βεργηκίου καὶ ἀγνοεῖ τὸ ὑπ' ἐμοῦ ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Φλωρεντίας ἀνακαλυφθὲν συμβόλαιον.

Ἐκ τῶν προμνησθέντων δ' ἐξάγεται, ὅτι ἡ μελετωμένη ἐπιχείρησις δὲν ἤχθη εἰς πέρας, ἴσως δὲ καὶ ὄλως ἀνεστάλη ἢ ἐκτελέσις αὐτῆς δι' ἄγνωστον αἰτίαν. Δὲν εἶνε δὲ ἀπίθανον νὰ συνδέηται ὅπως δῆποτε τὸ ναυάγιον τοῦτο τῶν ἐν Φλωρεντία σχεδιασθέντων πρὸς τὴν ἐν Παρισίοις μετ' οὐ πολὺ ὑπὸ τοῦ Garamond χάραξιν ἑλληνικῶν στοιχείων κατὰ τὸ ὑπόδειγμα

¹ *Müntz* La Bibliothèque du Vatican au XVI siècle. Ἐν Παρισίοις, 1866 σ. 101. — *Omont* Fac-similés σ. 12 ἀρ. 28 καὶ πανομοιότυπον τῆς γραφῆς αὐτοῦ ἐν Πάρισι 28. — Τοῦ αὐτοῦ Inventaire sommaire Tom. A'. Introduction σ. XLIII ἐν λ. *Jean Onorio*.

² *D. M. Manni* Vita del celebre senatore Lelio Torelli. Ἐν Φλωρεντία, 1770.

τῆς γραφῆς τοῦ Ἀγγέλου Βεργηκίου. Ἴσως δὲ δυνάμεθα νὰ προβῶμεν καὶ ἔτι περαιτέρω, βλέποντες, ὅτι κατὰ τὰ μέχρι τοῦδε γνωστὰ ὁ Ἰωάννης Ὑδρουντίνος διέτριβεν ἐν Ῥώμῃ μόνον μέχρι τοῦ 1550, ἤτοι ἐν ἔτος πρὸ τῆς συνάψεως τοῦ ἐν Φλωρεντία συμβολαίου μεταξὺ τοῦ Ἰωάννου Βεργηκίου καὶ τοῦ Λαιλίου Τορέλλη. Ἐκτοτε ἀπόλλυνται τὰ ἴχνη αὐτοῦ. Ἴσως δ' εὐλογον εἶνε νὰ υποθέσωμεν, ὅτι μέχρι μὲν τινος διέτριψεν ἐν Φλωρεντία, καταδοκῶν τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διὰ τοῦ συμβολαίου τοῦ 1551 μελετηθέντων, ἔπειτα δὲ μετὰ τὸ ναυάγιον τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης μετέβη καὶ αὐτὸς, ἴσως μετὰ τοῦ Ἰωάννου Βεργηκίου, εἰς Παρισίους, ὅπου διέμενον ὁ Ἀγγελος Βεργηκίος, ὁ υἱὸς αὐτοῦ Νικόλαος καὶ ὁ πατὴρ τοῦ Ἰωάννου Πέτρος. Ἄν δ' ἀληθεύῃ ἡ τοιαύτη εἰκασία, δυνάμεθα νὰ συναποδεχθῶμεν τοῦτο μὲν, ὅτι τὰ ἐν Παρισίοις ἀποκείμενα ἀπογραφα τοῦ Ἰωάννου Ὑδρουντίνου ἐγράφησαν ὑπ' αὐτοῦ ἐν ταύτῃ τῇ πόλει, τοῦτο δ' ὅτι ἐν Παρισίοις διατρίβων συνετέλεσε μετὰ τοῦ Ἰωάννου εἰς τὴν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐπιτυχίαν τῶν ἀτελεσφόρων προενεργηθέντων ἐν Φλωρεντία.